

УДК 378:13.81'243

DOI 10.31652/2415-7872-2019-60-98-104

СОЦІОКУЛЬТУРНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ЯК ЧИННИК ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

І. Л. Холковська

orcid.org/0000-0002-2498-1902

У статті представлено короткий історично-педагогічний аналіз витоків середовищного підходу у вихованні. З'ясовано роль у створенні «педагогіки середовища» таких видатних педагогів, як Ж.Ж. Руссо, А. Макаренко, Я. Корчак, сучасних науковців. Акцентовано увагу на зростанні ролі середовища у становленні особистості в наш час. Обґрунтовано розуміння соціокультурного середовища педагогічного університету як комплексу спеціально створених умов, що забезпечують взаємодію суб'єктів освітнього процесу, ґрунтуються на спільному інтересі до педагогічної діяльності, цінностей педагогічної професії і забезпечують досягнення значущих результатів у навчально-професійній співпраці. Проаналізовано сутнісні характеристики соціокультурного середовища педагогічного університету: ціннісно-орієнтаційну, діяльнісну, комунікативну, рефлексивну. Ціннісно-орієнтаційна характеристика соціокультурного середовища містить такі компоненти: норми, цілі, ціннісні орієнтації, особистісні смисли і загальні орієнтири учасників взаємодії. Діяльнісна характеристика соціокультурного середовища знаходить відображення в наявності спільної діяльності і співпраці студентів і викладачів. Комунікативна характеристика соціокультурного середовища представлена соціально-психологічною системою зв'язків і відносин між учасниками освітнього процесу. Рефлексивна характеристика соціокультурного середовища виражається в підтримці процесів індивідуальної і колективної рефлексії, спрямованої на осмислення особливостей взаємодії всіх елементів освітнього простору. Зазначені характеристики тісно взаємопов'язані і відображають цілісний стан соціокультурного середовища педагогічного університету.

Ключові слова: соціокультурне середовище, освітній простір, педагогічний університет, співпраця, особистісно-професійне становлення, майбутні вчителі.

SOCIO-CULTURAL ENVIRONMENT OF A PEDAGOGICAL UNIVERSITY AS A FACTOR OF PERSONAL AND PROFESSIONAL FORMATION OF FUTURE TEACHERS

I. Kholkovska

The paper presents a brief historical and pedagogical analysis of the origins of the environmental approach in education. The role in creating the "pedagogy of the environment" of such outstanding teachers as J.-J. Russo, A. Makarenko, Y. Korchak, modern scientists. Attention is focused on the increasing role of the environment in the formation of personality in our time. An understanding of the sociocultural environment of a pedagogical university as a set of specially created conditions that ensure the interaction of subjects of the educational process, based on a common interest in the pedagogical activity, the values of the pedagogical profession and contribute to the achievement of significant results in educational and professional cooperation, is justified. The essential characteristics of the sociocultural environment of a pedagogical university are analyzed: value, active, communicative, reflective. The value characteristic of the sociocultural environment contains the following components: norms, goals, value orientations, personal meanings, and general guidelines for the participants in the interaction. The activity characteristic of the sociocultural environment is associated with the joint activity and cooperation of teachers and students. The communicative characteristic of the sociocultural environment is represented by a socio-psychological system of connections and relations between participants in the educational process. The reflective characteristic of the sociocultural environment is expressed in supporting the processes of individual and collective reflection, aimed at understanding the characteristics of the interaction of all elements of the educational space. The listed characteristics are closely interconnected and reflect the integral state of the sociocultural environment of the pedagogical university.

Keywords: sociocultural environment, educational space, pedagogical university, cooperation, personal and professional development, future teachers.

Завдання, що стоять перед сучасним педагогічним закладом вищої освіти, обумовлюють важливість моделювання його соціокультурного середовища, в якому розгортається особистісне і професійне становлення майбутніх педагогів. Соціокультурне середовище закладу вищої освіти по суті є умовою і водночас засобом формування необхідного майбутньому вчителеві досвіду, важливим чинником підготовки студентів до професійної діяльності.

Поняття «середовище» було введено у філософію і соціологію історіографом і філософом І.Теном. У тлумачному словнику української мови середовище трактується як «соціально-побутові умови, в яких проходить життя людини; оточення» [10, с. 137].

Про необхідність створення умов як сприятливого середовища для успішного розвитку особистості було заявлено Ж.-Ж. Руссо у романі «Еміль, або Про виховання», де відзначалося, що виховний вплив здійснюють природа (природне середовище), суспільство (соціальне середовище) і досвід людських відносин (соціокультурне середовище). Ж.-Ж. Руссо зазначав, що роль учителя полягає в умінні створювати умови для збереження індивідуальності дитини, її здатності до саморозвитку. Ідею створення дбайливого середовища в освітній установі підтримував А. Макаренко, який стверджував, що виховання особистості неможливе без співпраці і взаємодопомоги один одному [5]. Я. Корчак розглядав середовище виховання підростаючого покоління як сферу вільної творчості, самовиховання і життєвої активності. Вперше про освітнє середовище як про створення умов згадувалося в працях Д. Дьюї на початку ХХ століття.

Мета статті: проаналізувати сутнісні характеристики соціокультурного середовища педагогічного університету, що визначають можливості його впливу на особистісно-професійний розвиток студентів-майбутніх учителів.

Ідея виховання середовищем знайшла практичне втілення у вітчизняній так званій педагогіці середовища (М. Йорданський, А. Калашников, М. Крупеніна, С. Шацький, В. Шульгін). Представники цього напрямку фактично ототожнювали середовище з вихованням у ньому. Середовище розглядалося як засіб виховання, а педагог вважався організатором цього середовища. Дослідники пропонували розглядати педагогічний процес у вигляді такої схеми: об'єкт – середовище – суб'єкт. У цьому контексті у педагогічній дії можна було виокремити тих, хто виступає організаторами впливу, тих, хто перебувають під впливом суб'єкта, а також середовище, що є складовою виховної системи.

У теорії виховних систем сформувалося уявлення про середовище як умову і компонент самої системи, що забезпечує успішність розвитку і саморозвитку особистості дитини шляхом різноманітної діяльності, створення співтовариств, сприятливої атмосфери, самоврядування (В. Караковський, Л. Новікова, Н. Селіванова та ін.). Якщо виховання є ведучою силою ціннісного розвитку людини, то середовище як його умова забезпечує, передусім, ціннісне ставлення дитини до власного розвитку, продуктивної діяльності.

В наш час дослідники акцентують увагу на зростанні ролі середовища в розвитку людини, оскільки цей простір, освоєний і неосвоєний, позитивний і негативний, насичений подіями і стосунками, змінюється не лише під впливом стихійних процесів, що умовно соціально спрямовуються, але і під впливом самої людини, що організує чи не організує своє оточення.

Резюмуючи сказане, зазначимо, що середовище у більшості авторів означає сукупність умов, які оточують людину і безпосередньо або побічно впливають на неї. Тобто середовище педагогічного університету також є комплексом умов, що так чи інакше впливають на тих, хто навчається.

Середовищний підхід в освіті розглядається в працях Ю. Мануйлова. Науковець зазначає, що середовище є «посередником суб'єкта в досягненні його мети, тобто створює умови, базу для задоволення його потреб, здійснення його діяльності: середовище «опосередковує» свідомість, поведінку суб'єкта, є умовою реалізації отриманих знань, сформованих умінь, самореалізації, середовище формує особистість, впливаючи на формування інтересів, мотивів. Суб'єкт вбирає в себе оцінки, погляди, установки, що панують у середовищі [7]. Ю. Мануйлов розглядає середовище як «потенційний засіб управління становленням людської особистості» [7, с. 24]. Таким чином, середовище через діяльність сприяє формуванню мотиваційно-ціннісної сфери, реалізації отриманих знань, умінь, що, у свою чергу, сприяє самореалізації і самовдосконаленню особистості. М. Йорданський представляє середовище «у вигляді деякої майстерні, якогось арсеналу, де кожен знаходить для себе потрібний йому матеріал і інструмент вдосконалення» [1, с. 158]. Ю. Мануйлов вказує, що «чим ширші можливості надаються середовищем, тим неповторніший життєвий шлях і самобутніша дитина» [7, с. 39].

Ми поділяємо погляди науковців щодо ролі середовища, яке безпосередньо впливає на становлення майбутнього фахівця. Отже, середовище закладу вищої освіти є важливою складовою освітнього процесу, від його насиченості і різноманітності залежить результат розвитку, формування і самореалізації студентів.

Аналіз наукової літератури [1; 2; 3; 4; 8; 11; 14] дозволяє виокремити такі поняття, як виховне, освітнє, навчальне, соціокультурне, акмеологічне, професійне, професійно-креативне, інформаційно-освітнє, інноваційно-рефлексивне середовище.

А. Макаренко приділяв велику увагу організації виховного середовища у своїй практичній діяльності. Він указував на те, що виховним середовищем виступає не лише педагог, але і колектив, який може позитивно впливати на процес розвитку дитини. А. Макаренко у своїх роботах так описує ідею організації виховного середовища: «обладнані приміщення і класи, теплі кімнати, задовільна їжа, чисте ліжко, повна захищеність дитини від свавілля і самодурства старших, привітний тон стосунків є тим необхідним перспективним мінімумом» [5].

Я. Корчак розглядав виховне середовище як найважливіший механізм і умову виховання дитини, як сферу вільної творчості, самовиховання, життєвої активності [7].

Феномен «соціокультурне середовище» став об'єктом активного вивчення дослідників тільки наприкінці ХХ ст., і єдиного визначення цього поняття ще не сформовано.

У науковій літературі [2; 3; 8; 11; 12; 14] висвітлено такі особливості соціокультурного простору, як обумовленість суспільством і культурою; забезпечення існування завдяки соціально спрямованим зусиллям; конкретність і безпосередність, завдяки яким відбуваються культурні взаємозв'язки; відкритість до взаємодії природного, речового і предметного оточення як частини соціуму.

У своїй статті «Середовищний підхід до навчання та виховання молоді» К. Приходченко соціокультурне середовище університету розглядає як «позитивний простір, наповнений спеціально організованою виховною діяльністю, середовище з індивідуальними траєкторіями навчання, де за допомогою культурних процесів, заснованих на педагогічних традиціях, при взаємодії усіх суб'єктів організації створюються і підтримуються умови для професійного становлення і особистісного саморозвитку майбутніх фахівців [8, с.24].

І. Червінська стверджує, що соціокультурне середовище спонукає індивіда до вибору, до подолання слабкостей і реалізації себе, стимулює його постійну активність [14]. Таким чином, враховуючи пріоритети сучасної освіти, середовище університету сприятиме набуттю студентами необхідних професійних знань, умінь і навичок, озброєнню досвідом постійного нарощування свого потенціалу, самовдосконалення в обраній галузі, дозволить створити умови для особистісного розвитку і творчої ініціативи майбутніх педагогів.

Незважаючи на відмінності в авторських визначеннях середовища, поза сумнівом, що всі вони базуються на трактуванні тих або інших впливів і умов, що забезпечують формування особистості, а також можливостей для її розвитку, самореалізації і самовдосконалення.

За умов існування різних рівнів середовища (глобальний, регіональний, національний, територіальний, локальний або макро-, мезо-, екзо- і макрорівні) варто враховувати можливості впливу середовища на суб'єктів. Так, локальне середовище може значно сильніше впливати на суб'єкта порівняно з дією, припустимо, глобального середовища. У зв'язку з цим, соціокультурне середовище педагогічного університету, з одного боку, є цілісною системою зі своєю структурою і специфікою, а з іншого, – частиною ширшого соціокультурного середовища суспільства.

Розкриття змісту поняття «соціокультурне середовище педагогічного університету» вимагає врахування специфіки університету як сучасного закладу вищої освіти.

У педагогічному університеті важливого значення набуває діалогічна взаємодія студента і викладача. Цьому сприяють інтерактивні методи навчання, групові та проектні форми організації освітнього процесу, що стимулюють систематичну взаємодію педагога і студентів, насичена виховна діяльність, а також розвинена система студентського самоврядування, спрямована на активізацію творчого потенціалу студентів. Така співпраця є важливою складовою освітнього процесу в університеті, оскільки за умов оптимальної організації може сприяти плідному професійному і особистісному розвитку студентів [6].

Виходячи з вищевикладеного під *соціокультурним середовищем педагогічного університету* розумітимемо комплекс цілеспрямовано створених умов, які забезпечують спільну діяльність і спілкування суб'єктів освітнього процесу, що побудовані на основі спільного інтересу до педагогічної діяльності, цінності професії педагога і досягнення значущих результатів у навчально-професійній співпраці.

Соціокультурне середовище педагогічного університету є особливим простором, в якому студенти активно засвоюють культурні цінності і способи соціальної взаємодії, зокрема включаються в професійне співтовариство. Зрозуміло, що особливості соціокультурного середовища педагогічного університету пов'язані зі специфікою майбутньої професійної діяльності студентів і завдань, які воно виконує щодо їх особистісно-професійного становлення. Педагогічний університет виступає як агент соціалізації, професіоналізації, що транслює норми і цінності в студентське середовище, дозволяючи тим самим набутти студентській молоді нового соціального досвіду і сформувати нові компетенції у діяльності, пов'язаній з обраною професією. Вплив середовища виключає безпосередній тиск на особистість, а є фактором, що має розвивальну спрямованість. З одного боку, соціокультурне середовище розглядається як умова формування і розвитку особистості, з іншого боку, воно передбачає діяльну активність людини, спрямовану на вибудовування свого життєвого простору, зокрема професійного.

Узагальнення теоретичних відомостей про особливості соціокультурного простору, врахування змісту запропонованого визначення соціокультурного середовища університету, специфіки освітньої установи, сучасних тенденцій в освіті дозволяють виокремити сутнісні характеристики соціокультурного середовища педагогічного університету: діяльну (наявність спільної діяльності і співпраці суб'єктів середовища), комунікативну (прояв соціально-психологічної системи зв'язків і стосунків, виникнення навчально-професійної спільності між суб'єктами середовища), рефлексивну (підтримка процесів рефлексії у

взаємодії суб'єктів середовища), ціннісно-орієнтаційну (виникнення загальних, значущих для всіх норм, цілей, цінностей і сенсів спілкування і взаємодії, єдиного ціннісного простору). Виокремлені характеристики середовища взаємопов'язані і разом відображають цілісний стан соціокультурного середовища університету. Розглянемо їх детальніше.

Ціннісно-орієнтаційна характеристика соціокультурного середовища містить такі істотні компоненти – норми, цілі, ціннісні орієнтації, особистісні сенси і загальні спрямування учасників взаємодії. Єдиний ціннісно-орієнтаційний простір є основою виникнення й існування соціокультурного середовища. Цільові орієнтації середовища полягають у вияві загальної цікавості, побудові колективного цілепокладання, за умов якого враховуються значущі цілі всіх і кожного окремого учасника, в спільній діяльності учасників.

Основний інтерес, що об'єднує студентів і викладачів у соціокультурному середовищі педагогічного університету, – це прагнення до набуття професійної майстерності, оволодіння вміннями педагогічної діяльності. Єдиний ціннісно-орієнтаційний простір середовища актуалізує усвідомлення загальних цінностей і сенсів учасників, здатність до самовизначення, розвиток рефлексії, що особливо важливо для юнацтва. Ціннісно-орієнтаційний простір, визначаючи мету спільної діяльності, спрямовує індивідуальну і колективну самореалізацію студентів в усіх видах діяльності і спілкування в освітньому процесі університету. Він є основою взаєморозуміння і відкритості в спілкуванні, що дозволяє молодим людям висловлювати свою думку, почути думку іншого, порівняти і усвідомити різні позиції, усвідомити і уточнити свою позицію, її ціннісні підстави. Єдиний ціннісно-орієнтаційний простір може виводити людину на відкриття нового знання для себе, індивідуального сенсу, нового досвіду самореалізації. Адже людина не просто відображає об'єктивний зміст тих або інших подій і явищ, а одночасно фіксує своє суб'єктивне ставлення до них, що переживається у формі інтересу, бажання, емоцій і набуває особистісного сенсу.

Зазначимо, що ціннісно-орієнтаційна характеристика середовища відображає індивідуальні цінності і сенси учасників, сприяє взаєморозумінню і відкритості в спілкуванні, окреслює сферу спільної діяльності.

Діяльнісна характеристика соціокультурного середовища знаходить відображення в наявності спільної діяльності і співпраці студентів і викладачів. Варто зазначити, що педагогічна взаємодія в соціокультурному середовищі університету реалізується у формі спільної діяльності з особливою предметністю, що відрізняється від предметності навчальної і професійної діяльності, – це навчально-професійна співпраця.

Витоками вивчення значущості співпраці для навчання і особистісно-професійного становлення майбутніх фахівців слугують ідеї особистісно-орієнтованого підходу (К. Абульханова-Славська, Г. Балл, І. Бех, І. Кон, А. Мудрик та ін.) і проголошення «педагогіки співпраці» педагогами-новаторами (Ш. Амонашвілі, І. Волков, Г. Захаренко, Є. Ільїн, В. Шаталов та ін.). Так, С. Шацький і А. Макаренко створили дитячі колективи, життєдіяльність яких була побудована на принципах самоуправління, демократизації відносин, співпраці педагогів і дітей.

Педагогіка співпраці передбачає не примусове, насильницьке навчання, що веде до моральної деформації і того, хто вчиться, і педагога, а організацію замість монологічного спілкування викладача зі студентами ділових контактів з ними, спільної постановки завдань і обопільно зацікавленого аналізу процесу їх вирішення. Без співпраці, взаємної підтримки ініціатив не можна організувати освітній процес, що забезпечує підготовку працівників високої кваліфікації.

Студент є суб'єктом соціокультурного середовища університету, його професійно ціннісні якості є не наслідком впливів ззовні, а результатом його включення в діяльність, стимулювання викладачем навчально-професійної активності, що зумовлює ефективність механізмів цієї спільної з іншими людьми громадської за своєю суттю діяльності. Викладач цілеспрямовано створює умови для розкриття і розвитку здібностей, використовуючи під час аудиторної та позааудиторної роботи методи та прийоми, що дозволяють студентам обстоювати свою думку, виявляти у конкретній справі знання та вміння. У педагогічних дослідженнях [2; 6; 9] така позиція викладача характеризується як прояв педагогічної творчості, для якої характерні спільна мета, колективний пошук і зусилля, активно-позитивний стиль взаємовідносин. Таким чином, спільна життєдіяльність викладачів і студентів виступає основою співпраці, яка, в свою чергу, обумовлює формування особистості майбутнього фахівця.

Навчально-професійна співпраця, як зазначає В. Слободчиков, це специфічна форма взаємодії студентів і викладачів, що забезпечує перехід тих, хто навчається, від навчання до професійної діяльності [9]. Це дозволяє характеризувати навчально-професійну співпрацю як основу для моделювання соціокультурного середовища педагогічного університету, що має відмінність від інших освітніх просторів.

Навчально-професійна співпраця передбачає рівноправність учасників і діяльнісний «обмін». Взаємне прагнення учасників спільної діяльності до узгодженої поведінки обумовлює можливість надання

взаємодопомоги, посилює позитивну взаємозалежність, стимулює розвиток атракції, тобто привабливості співтовариства, особливої соціальної установки на іншу людину. Таким чином, спільність дій людей, створюючи умови для духовного збагачення, оволодіння способами творчого самовираження, зміни стосунків як між учасниками, так і до самого себе, сприяє задоволенню двох основних потреб: в емоційних контактах і в самореалізації особистості.

У межах навчально-професійної співпраці відбувається формування здібностей студентів, необхідних для входження у професійне співтовариство і здійснення практичної діяльності в ролі її суб'єкта. Середовище педагогічного університету забезпечує перехід майбутнього педагога від пізнавального до діяльнісного ставлення до дійсності, сприяє становленню суб'єктності в професійній діяльності. Співтовариство надає студентові підтримку в оволодінні новою позицією – суб'єкта професійної діяльності. Таким чином, соціокультурне середовище дозволяє створити умови входження суб'єкта в діяльність за типом позиційного самовизначення на протигагу лише адаптації до вимог закладу вищої освіти.

Діяльність стає формою розвитку тих або інших здібностей тільки для тих індивідів, що є її суб'єктами. Тільки ставши суб'єктом, людина здатна зробити своє життя предметом творчого перетворення, стати професіоналом. Таким чином, діяльнісна характеристика соціокультурного середовища сприяє становленню студента як суб'єкта професійної діяльності.

Варто зазначити, що спільна діяльність студентів і викладачів має бути значущою для її суб'єктів і мати загальну цільову спрямованість. Загальновідомою є думка про те, що тільки діяльність, що приносить успіх і високе задоволення суб'єктові, стає для нього чинником розвитку. Не може виступати стимулом розвитку особистості діяльність, що здійснюється з примусу або через вимоги: взаємодія зі світом під час такого роду діяльності не забезпечує привласнення суб'єктом досвіду, включення його в структуру особистісних цінностей, розширення змісту духовного світу особи.

Таким чином, потенціал навчально-професійної співпраці як елементу соціокультурного середовища педагогічного університету визначається спільною значущою діяльністю студентів і викладачів, скріпленою єдиною цільовою спрямованістю, взаєморозумінням, спільним аналізом ходу і результатів цієї діяльності. Навчально-професійна співпраця стає своєрідним механізмом, завдяки якому здійснюється виховний вплив педагога на студента.

Комунікативна характеристика соціокультурного середовища представлена соціально психологічною системою зв'язків і відносин між учасниками освітнього процесу. Як зазначає В. Слободчиков, спілкування виступає як фундаментальна умова спільної діяльності і, в той же час, як спосіб розвитку кожного з них [9].

Необхідною умовою співпраці, відкритої взаємодії педагогів і студентів є діалог. Згідно з М. Бубером: «Суть людини – пошук діалогу. Діалог є вихідною точкою і перспективою» [6]. Діалог передбачає суб'єкт-суб'єктні відносини, сутністю яких є особистісна взаємодія викладача і студента, створення умов для розкриття потенційних можливостей кожної особи.

Діалогічність взаємодії вимагає й особливої організації спільної діяльності, досягнення колективістської ідентифікації або, за А. Петровським, «співучасті». Це передбачає емоційно дієве включення в справи іншої людини, активну допомогу, співпереживання, вміння радіти успіхам і переживати через невдачі інших.

Дослідники [6; 9; 11] стверджують, що в діалозі виникає позиційна взаємодія. Позиційна взаємодія розуміється як відкритий прояв суб'єктом своєї позиції, за умов прояву вміння вислухати й осмислити позицію іншого, а надалі – в умінні усвідомити і відкоригувати свою позицію. Позицію особистості можна визначити як інтеграцію минулого і справжнього досвіду взаємодії з об'єктивною дійсністю. Позиційна взаємодія виводить учасників на осмислену співпрацю, під час якої відбувається усвідомлення спільних значущих цілей і завдань, побудова програми загальних дій для їх реалізації, здійснення спільної діяльності, що орієнтована на збереження індивідуальної позиції кожного. Таким чином, позиційна взаємодія суб'єктів є фактором створення ціннісно-орієнтаційного простору.

При цьому взаємодія учасників між собою сприяє, з одного боку, залученню студентів до педагогічної діяльності, входженню їх у професійне співтовариство, а з іншого боку, розвитку їх індивідуальних властивостей і якостей, формуванню індивідуального педагогічного стилю і виробленню свого шляху життєдіяльності.

Важливою характеристикою взаємовідносин у соціокультурному середовищі університету є їх емоційна насиченість. Переживання загальних емоцій створює відчуття глибокого взаєморозуміння. Таке спілкування забезпечує сприятливий соціально-психологічний клімат, емоційне прийняття і визнання, почуття спорідненості і належності до професійної спільноти, умови для самореалізації у суспільно корисній діяльності.

Як показав теоретичний аналіз проблеми, комунікативна характеристика соціокультурного середовища переважно виражається в активній суб'єкт-суб'єктній взаємодії викладачів і студентів, ціннісно-орієнтаційних обмінах, що супроводжують живе, безпосереднє спілкування. Відкрита взаємодія учасників сприяє усвідомленню спільних значущих цілей і завдань, побудові програм спільних дій, спрямованих на їх реалізацію, а також здійсненню соціально корисної спільної діяльності.

Рефлексивна характеристика соціокультурного середовища виражається в підтримці процесів індивідуальної і колективної рефлексії, сенс якої полягає в осмисленні особливостей взаємодії всіх елементів освітнього простору, що стосується конкретної особи і всіх учасників у цілому. Рефлексія передбачає прояв спільних когнітивних процесів і виступає сполучною ланкою всіх характеристик середовища. Саме рефлексія, аналіз і обговорення сприяють організації ціннісно-орієнтаційного простору, визначенню колективних цінностей, значущих цілей, здійсненню спільної діяльності і спілкування, визначенню і усвідомленню результатів. Спільна рефлексія забезпечує вихід кожної особистості на індивідуальне усвідомлення своїх інтересів, цінностей, сенсів діяльності, актуалізує її суб'єктні якості (відповідальність, ініціативність, самостійність, креативність).

У психолого-педагогічній літературі зазначається, що основною лінією розвитку професійної свідомості є «освоєння техніки аналізу рефлексії, зміна інтенції з об'єкту діяльності на саму діяльність і формування механізму ціннісно-смиислового самовизначення» [9, с.180]. Таким чином, соціокультурне середовище педагогічного університету сприяє створенню образу майбутньої професії в студента, що є її представником. Створення в студента образу майбутньої професії є необхідною умовою, оскільки саме завдяки цьому з'являються ціннісні орієнтири: в якому напрямі варто розвивати свій потенціал, зовнішні і внутрішні властивості і якості, виникає новий погляд, який дозволяє інакше осмислювати ситуації, що відбуваються в процесі навчання, отриману інформацію, навколишніх людей та інших учасників освітнього процесу.

Отже, рефлексивна характеристика соціокультурного середовища (осмислення того, що відбувається, аналіз і обговорення) переважно сприяє визначенню цінностей, значущих сенсів і цілей (створення образу майбутньої професії, ідеального педагога) учасників.

Узагальнюючи характеристики соціокультурного середовища, зазначимо, що воно постає як сфера різноманітної спільної діяльності студентів і викладачів, яка виникає на основі навчально-професійної співпраці. В результаті в педагогічному закладі вищої освіти виникають відкрита взаємодія і неформальні емоційно насичені стосунки між педагогами і студентами. Така сприятлива атмосфера актуалізує в студентів внутрішні мотиви професійного розвитку і самовдосконалення, сприяє створенню культурних зразків, норм і цінностей професійної діяльності, загальнолюдських відносин; у студентів з'являється значущий особистісний досвід, власна програма навчально-професійної діяльності.

Висновки. Таким чином, соціокультурне середовище педагогічного університету стає сполучною ланкою особистісно-професійного становлення студентів, забезпечуючи сприятливі умови для їх самопізнання (за підтримки значущих інших), самореалізації (за умов діалогових стосунків), самовизначення (під час навчально-професійної діяльності), самоідентифікації (зі значущими іншими). Моделювання соціокультурного середовища освітньої установи сприяє розвитку інноваційних процесів в системі освіти, роблячи її ефективнішою. Соціокультурне середовище дозволяє будувати освітній процес з урахуванням різноманіття сучасного простору, нової ролі викладача і його місії як творця освітнього середовища, що забезпечує вирішення завдань формування сучасної особистості. Це дозволяє стверджувати, що соціокультурне середовище педагогічного університету є оптимальним чинником організації освітнього процесу, сприяючи формуванню готовності майбутніх педагогів до професійної діяльності в сучасних соціально економічних умовах.

Література

1. Баль А. Середовищний підхід у вихованні особистості / А. Баль // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. – 2014. – Вип. 50. – С.156-161.
2. Волошина О.В. Роль дисциплін педагогічного циклу у професійному розвитку майбутніх учителів / О.В. Волошина // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. – Вип. 39. – Вінниця, 2013. – С. 130-134.
3. Галузьяк В. М. Образовательная среда как фактор личностного развития будущих учителей / В. М. Галузьяк // Актуальные проблемы педагогической теории и практики: материалы международной научной конференции / под общей ред. проф. О.И. Кирикова; проф. Н.И.Сметанского. – Москва: Наука: информ; Воронеж: Воронежский государственный педагогический университет, 2013. – С. 26-36.
4. Галузьяк В. М. Характеристики освітнього середовища як фактору особистісного розвитку майбутніх учителів / В. М. Галузьяк // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер.: Педагогіка і психологія. – 36. статей. – Ялта: РВВ КГУ, 2013. – Вип. 39. – Ч. 3. – С. 114 – 120.

5. Добрынина Т.Н. Анализ опыта А.С. Макаренко в современной социокультурной среде / Т.Н. Добрынина // Сибирский педагогический журнал. – 2014. – №6. – С.216 – 220.
6. Коханова О.П. Вплив партнерських стосунків на розвиток особистості студента як майбутнього професіонала / О.П. Коханова // Вісн. післядиплом. освіти: зб. наук. праць / Ун-тет менеджменту освіти АПН України. – К., 2009. – Вип. 11, ч.2. – С. 169-175.
7. Мануйлов Ю.С. Средовый подход в воспитании: дис. ...док. пед. наук: 13.00.01 / Ю.С.Мануйлов.– М., 1997.– 300 с.
8. Приходченко К. Середовищний підхід до навчання та виховання молоді / К. Приходченко // Шлях освіти. – 2010. – №3. – С. 22-27.
9. Слободчиков В.И. Образовательная среда: реализация целей образования в пространстве культуры // Новые ценности образования: культурные модели школ. Вып. 7. Инноватор- Bennet college/ – М., 1997. – С. 177-184.
10. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. Том 9. – К.: Наукова думка, 1978. – 920 с.
11. Сорока Г.І. Сучасні виховні системи та технології: навч.-метод. посіб. / Г.І. Сорока. – Х., 2002. – 128 с.
12. Холковська І.Л. Конфліктно-середовищний підхід у підготовці майбутніх учителів до попередження та розв'язання конфліктів / І.Л. Холковська // Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал. Матеріали наук.-практ. конференції (за результатами науково-дослідної роботи Інституту проблем виховання НАПН України у 2010 році) / За ред. І. Д. Бега, О. В. Мельника. – Київ, 2013. – Вип. 1. – С. 158-161.
13. Холковська І.Л. Особливості соціокультурного освітнього простору як чинника формування соціальної компетентності студентів / І.Л. Холковська, О. С. Московчук // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: Збірник наук. пр. – Випуск 52. – Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2018. – С. 405-409.
14. Червінська І.Б. Суб'єктно-середовищний підхід до організації виховної системи загальноосвітньої школи / І.Б. Червінська // Молодий вчений. – 2015. – №5 (20). – Ч.4. – С.12-14.

References

1. Bal A. Seredovyshechni pidkhid u vykhovanni osobystosti / A. Bal // Psykholoho-pedahohichni problemy silskoi shkoly. – 2014. – Vyp. 50. – S.156-161.
2. Voloshyna O.V. Rol dystsyplin pedahohichnoho tsykladu u profesiinomu rozvytku maibutnikh uchyteliv / O.V. Voloshyna // Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Seriya: Pedahohika i psykholohiia. – Vyp. 39. – Vinnytsia, 2013. – S. 130-134.
3. Haluziak V. M. Obrazovatel'naya sreda kak faktor lichnostnogo razvitiya budushchih uchiteley / V. M. Galuzyak // Aktual'nye problemy pedagogicheskoy teorii i praktiki: materialy mezhdunarodnoj nauchnoj konferencii / pod obshchej red. prof. O.I. Kirikova; prof. N.I.Smetanskogo. – Moskva: Nauka: inform; Voronezh: Voronezhskij gosudarstvennyj pedagogicheskij universitet, 2013. – S. 26-36.
4. Haluziak V. M. Kharakterystyky osvithnoho seredovyshechna yak faktoru osobystisnoho rozvytku maibutnikh uchyteliv / V. M. Haluziak // Problemy suchasnoi pedahohichnoi osvity. Ser.: Pedahohika i psykholohiia. – Zb. statei. – Yalta: RVV KHU, 2013. – Vyp. 39. – Ch. 3. – S. 114 – 120.
5. Dobrynina T.N. Analiz opyta A.S. Makarenko v sovremennoj sociokul'turnoj srede / T.N. Dobrynina // Sibirskij pedagogicheskij zhurnal. – 2014. – №6. – S.216 – 220.
6. Kokhanova O.P. Vplyv partnerskykh stosunkiv na rozvytok osobystosti studenta yak maibutnoho profesionala / O.P. Kokhanova // Visn. pisliadyplom. osvity: zb. nauk. prats / Un-tet menedzhmentu osvity APN Ukrainy. – K., 2009. – Vyp. 11, ch.2. – S. 169-175.
7. Manuilov Yu.S. Sredovyi podkhd v vospytanyy: dys. ...dok. ped. nauk: 13.00.01 / Yu.S.Manuilov.– М., 1997.– 300 с.
8. Prihodchenko K. Seredovishchnij pidhid do navchannya ta viovannya molodi / K. Prihodchenko // SHlyah osviti. – 2010. – №3. – S. 22-27.
9. Slobodchikov V.I. Obrazovatel'naya sreda: realizaciya celej obrazovaniya v prostranstve kul'tury // Novye cennosti obrazovaniya: kul'turnye modeli shkol. Vyp. 7. Innovator- Bennet college/ – М., 1997. – С. 177-184.
10. Slovnnyk ukrainskoi movy: v 11 tt. / AN URSR. Instytut movoznavstva; za red. I. K. Bilodida. Tom 9. – K.: Naukova dumka, 1978. – 920 s.
11. Soroka H.I. Suchasni vykhovni systemy ta tekhnolohii: navch.-metod. posib. / H.I. Soroka. – Kh., 2002. – 128 s.
12. Kholkovska I.L. Konfliktno-seredovyshechni pidkhid u pidhotovtsi maibutnikh uchyteliv do poperedzhennia ta rozv'iazannia konfliktiv / I.L. Kholkovska // Suchasni vykhovni protses: sutnist ta innovatsiyni potentsial. Materialy nauk.-prakt. konferentsii (za rezultatamy naukovo-doslidnoi roboty Instytutu problem vykhovanni NAPN Ukrainy u 2010 rotsi) / Za red. I. D. Bekha, O. V. Melnyka. – Kyiv, 2013. – Vyp. 1. – S. 158-161.
13. Kholkovska I.L. Osoblyvosti sotsiokulturnoho osvithnoho prostoru yak chynnyka formuvannia sotsialnoi kompetentnosti studentiv / I.L. Kholkovska, O. S. Moskovchuk // Suchasni informatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metodyky navchannia u pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy: Zbirnyk nauk. pr. – Vypusk 52. – Kyiv-Vinnytsia: TOV firma «Planer», 2018. – S. 405-409.
14. Chervinska I.B. Subiektno-seredovyshechni pidkhid do orhanizatsii vykhovnoi systemy zahalnoosvitnoi shkoly / I.B. Chervinska // Molodyi vchenyi. – 2015. – #5 (20). – Ch.4. – S.12-14.